

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅ ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՆ՝ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՁ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՁԵՒՎՎՈՐՈՒՄԸ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ:

ԵՆԹԱԹԵՄԱԿ ԻՆՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՐԵԼԻ Է ԻՐԱԿԱՆԱՑՆԵԼ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅԱՆ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅԱՄԲ ԱՌԱՐԿԱՆ՝ ԿԵՆՍԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԵՏԱԶՈՏՈՂ ՈՒՍՈՒՑԻՉ՝ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ ԼԻԼԻԹ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ ՄԱՍԻՍ ՔԱՂԱՔԻ Մ. ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՎԱՆ ԹԻՎ 1
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԼՈՒԽ I. ՀԻՄՆԱԽՆԴՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ	5
1.1. Համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի ընդհանուր բնութագիրը	5
1.2 Համագործակցային ուսուցման մեթոդների դերը ուսուցման գործընթացում	15
ԳԼՈՒԽ II. ՍՈՑՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ, ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ և ԱՄՓՈՓՈՒՄ	
2.1 Համագործակցային ուսուցման իրականացումը տարրական դպրոցում	22
2.2 Սոցիալացումների իրականացում և վերլուծություն	28
Եզրակացություն	31
Գրականության ցանկ	32

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը Տարրական դպրոցում համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառման հիմնախնդրի արդիականությունը պայմանավորված է նրանով, որ կա անհրաժեշտություն ուսուցման գործընթացում կիրառել այնպիսի տեխնոլոգիաներ, որոնք կբարձրացնեն կրթության արդյունավետությունը և որակը:

Պատմության ընթացքում հայ ժողովուրդը բարձր է գնահատել դպրոցի և հատկապես ուսուցչի դերը: Հայ ուսուցիչը դարեր ի վեր եղել է բարձրագույն իդեալների կրողը, ազգային ինքնության ու արժեքների պահպանման առաջամարտիկը: Այսօր Հայաստանում իրականացվող կրթական բարեփոխումներն էլ ավելի են կարևորում ուսուցչի դերը: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացման տեմպը, ուսուցման ժամանակակից մեթոդները, սովորողների անընդհատ ինքնակրթության և զարգացման անհրաժեշտությունը պարտադրում են ուսուցման գործընթացում կիրառել այնպիսի մեթոդներ, որոնք բարձրացնում են կրթության արդյունավետությունը և որակը, ապահովում են ինքնուրույն ճանաչողական գործունեության շարժառիթներ, նպաստում են միջառարկայական կապերի ամրապնդմանը՝ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և առարկայական ծրագրերի ինտեգրման եղանակով: 21-րդ դարաշեմին ազգային դպրոցներ պետք է մուտք գործեն կրթական խնդիրների լուծմանն ուղղված մանկավարժական տարբեր տեխնոլոգիաներ և ուսուցման բազմաթիվ մեթոդներ: Ժամանակակից ազգային դպրոցի ուսուցիչը ուսումնառության ընթացքում պետք է օգտագործի զանազան համագործակցային մեթոդներ, որոնք ապահովում են արդյունավետ աշակերտակենտրոն ուսուցումը, առանձնաշերտում են աշակերտի համագործակցային կարողությունները, բարձրացնում ուսուցման շարժառիթները: Ժամանակակից պահանջներից է նաև ուսուցման գործընթացը իրական կյանքին մոտեցնելը:

Ավարտական աշխատանքի նպատակը՝ բացահայտել համագործակցային տեխնոլոգիաների կիրառման արդյունավետությունը տարրական դպրոցի ուսուցման գործընթացում:

Ավարտական աշխատանքի խնդիրներն են.

- Ուսումնասիրել և վերլուծել համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի վերաբերյալ տեսական մոտեցումները:
- Բացահայտել համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի դերը ուսուցման գործընթացի արդյունավետության բարձրացման գործում :
- Իրականացնել սոցիալոգիկներ բացահայտելու ուսուցիչների, սովորողների վերաբերմունքը ուսուցման գործընթացում համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառման վերաբերյալ :
- Մշակել համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառման դասի նմուշ օրինակներ :

ԳԼՈՒԽ Ի.

1.1. ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Մանկավարժության տեսության մեջ ձևավորվել են ուսուցման գործընթացի արդյունավետության բարձրացմանը նպաստող մի շարք տեխնոլոգիաներ, որոնք նորարարական են և ուղղված են անձի ձևավորմանը: Մանկավարժական տեխնոլոգիան դասավանդողի գործողությունների հաջորդական համակարգն է, որի նպատակը մանկավարժական այս կամ այն խնդրի լուծումն է: Տեխնոլոգիան հուներեն բառ է, որ նշանակում է գիտություն արվեստի և վարպետության մասին: Այս կամ այն տեխնոլոգիայի կիրառումը վկայում է ուսուցչի ստեղծագործական մոտեցման մասին: Մերօրյա դպրոցում ուսուցիչը գործ ունի ոչ սովորական երեխաների հետ: Այսօր նրանցից յուրաքանչյուրը անհատականություն է իր ընկալումներով ու աշխարհայացքով: Ուստի բավական չէ նրանց միայն կրթել և դաստիարակել, պետք է նաև հարգել ու գնահատել: Ժամանակակից ուսուցչի մասնագիտական հիմնական գործառույթներն են մանկավարժական աշակցություն, ուղղորդում և համագործակցություն յուրաքանչյուր աշակերտին: Եթե ուսուցիչը կիրառում կամ աշխատում է տեղեկատվական հաղորդակցական տեխնոլոգիայով, ուրեմն ապահովում է աշակերտի ճանաչողական գործընթացը: Համագործակցային ուսուցման կիրառման պատմությունը գալիս է դեռևս անտիկ ժամանակներից: Այս տեխնոլոգիայի ծագման, զարգացման հիմքում ինովացիոն գործընթացներ են, որոնք դիտարկել են մի շարք մանկավարժներ՝ Կ.Գ. Ուշինսկին, Ն.Պ. Պիրոգովը, Լ.Ն. Տոլստոյը, Հ. Հինդիլյանը և ուրիշներ: Համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիան ըստ կիրառման եղանակի ընդհանուր մանկավարժական տեխնոլոգիա է, որի հիմքում մարդասիրական մանկավարժության դրույթներն են, որի պատճառով էլ այս տեխնոլոգիան ունի կիրառման լայն շրջանակ:

- գրեթե բոլոր ուսումնական առարկաների դասաժամերին՝ մայրենի և օտար լեզուներ, տեխնոլոգիա, ինֆորմատիկա, կերպարվեստ, մաթեմատիկա և այլն, կրթական բոլոր աստիճաններում՝ սկսած նախադպրոցական կրթությունից մինչև ուսուցիչների որակավորման բարձրացման դասընթացները

յուրաքանչյուրը անհատականություն է իր ընկալումներով ու աշխարհայացքով: Ուստի բավական չէ նրանց միայն կրթել և դաստիարակել, պետք է նաև հարգել ու գնահատել: Ժամանակակից ուսուցչի մասնագիտական հիմնական գործառույթներն են մանկավարժական աջակցություն, ուղղորդում և համագործակցություն յուրաքանչյուր աշակերտին: Եթե ուսուցիչը կիրառում կամ աշխատում է տեղեկատվական հաղորդակցական տեխնոլոգիայով, ուրեմն ապահովում է աշակերտի ճանաչողական գործընթացը: Համագործակցային ուսուցման կիրառման պատմությունը գալիս է դեռևս անտիկ ժամանակներից: Այս տեխնոլոգիայի ծագման, զարգացման հիմքում ինովացիոն գործընթացներ են, որոնք դիտարկել են մի շարք մանկավարժներ՝ Կ.Բ. Ուշինսկին, Ն.Պ. Պիրոգովը, Լ.Ն.Տոլստոյը, Հ. Հինդիյանը և ուրիշներ: Համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիան ըստ կիրառման եղանակի ընդհանուր մանկավարժական տեխնոլոգիա է, որի հիմքում մարդասիրական մանկավարժության դրույթներն են, որի պատճառով էլ այս տեխնոլոգիան ունի կիրառման լայն շրջանակ:

- գրեթե բոլոր ուսումնական առարկաների դասաժամերին՝ մայրենի և օտար լեզուներ, տեխնոլոգիա, ինֆորմատիկա, կերպարվեստ, մաթեմատիկա և այլն,
- կրթական բոլոր աստիճաններում՝ սկսած նախադպրոցական կրթությունից մինչև ուսուցիչների որակավորման բարձրագույն դասընթացները,
- այն նաև դաստիարակության տեխնոլոգիա է, հաջողությամբ կիրառվում է արտադասարանական և արտադպրոցական աշխատանքներում, դպրոց-ընտանիք փոխգործակցության համատեքստում [2, էջ 148]:

Համագործակցային ուսուցման հիմքում ընկած են երեք տեսություններ՝ սոցիալական փոխկախվածության, ճանաչողական զարգացման, վարքագծային ուսումնառության [13].

Սոցիալական փոխկախվածության տեսության ներկայացուցիչների (Կուրտ Կաֆկա, Կուրտ Լեվին) խումբը համագործակցային ուսուցումը դիտում են որպես դինամիկ ամբողջություն, որտեղ շեշտադրվում է ընդհանուր նպատակից բխող փոխկախվածությունը. խմբի անդամներից մեկի վիճակի փոփոխությունը

հանգեցնում է մյուսների վիճակների փոփոխության, իսկ ներխամբային լարումը հանգեցնում է խմբի ընդհանուր նպատակի իրականացմանը:

Ճանաչողական զարգացման տեսությունն իր հիմքում ներառում է Պիաժեի, Վիգոտսկու հայացքները: Ըստ Վիգոտսկու մտավոր աշխատանքի լավագույն ձևը սովորածը ընկերոջը բացատրելն է, իսկ Ջ. Բրուները մշակեց հետևողական ուսուցման գաղափարը, որը շրջադարձային եղավ: Նա ներկայացնում է ճանաչողական ուսուցման մի մոդել, որտեղ տեղեկությունն անցնում է ընկալում- դասակարգում-յուրացում շղթայով և վերանում գիտելիքի՝ հիմնվելով ոչ թե ինչ սովորելու, այլ ինչպես սովորելու սկզբունքի վրա:

Վարքագծային ուսումնառության տեսության կողմնակիցները շեշտադրում են խմբային աշխատանքի արդյունքի խրախուսումը, որը դրդապատճառ է դառնում ուսուցման գործընթացի համար: Մքիները մշակեց ծրագրավորված ուսուցման մի ձև, ըստ որի ուսումնական նյութը բաժանվում է տրամաբանական հաջորդականություն ներկայացնող փոքրիկ քայլերի: Պատասխանելով պարզ և հեշտ մի քանի հարցերի՝ աշակերտները խրախուսանք են ստանում, ինչը դառնում է ուսուցման գործընթացը շարունակելու և նյութն ամբողջությամբ յուրացնելու խթան: Խմբում սոցիալական- փոխկախվածության գաղափարը ամբողջացրին ամերիկացի Ջոնսոն եղբայրները: Ներկայումս համագործակցային ուսուցումը լայն տարածում ունի սկանդինավյան երկրներում և ԱՄՆ-ում:

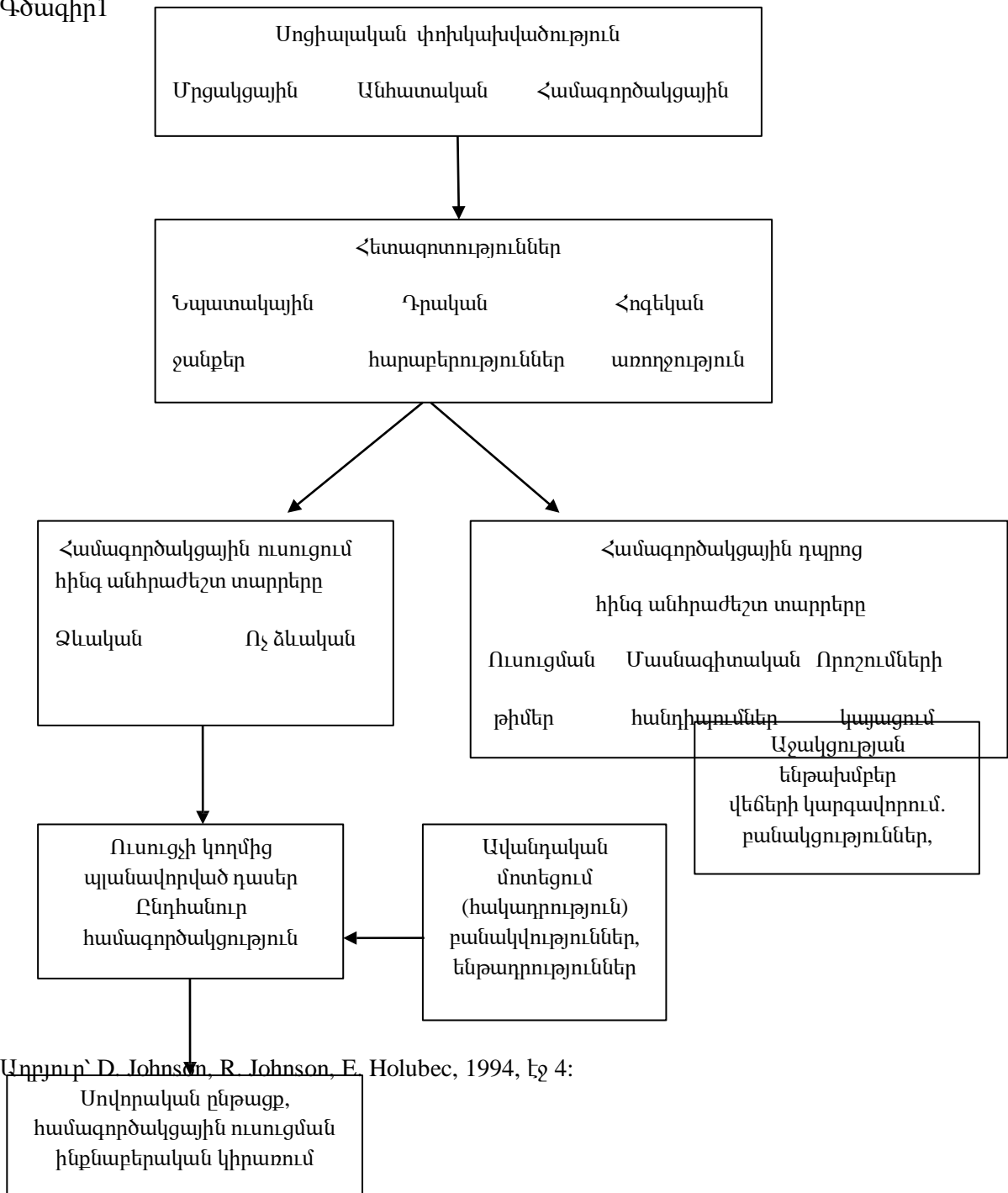
Ուսուցումը համագործակցային կլինի այն դեպքում, երբ աշակերտները միասին գույգերով կամ փոքր խմբերով աշխատում են մի ընդհանուր խնդիր լուծելու, մի ընդհանուր թեմա հետազոտելու, կամ նորարարություն իրականացնելու համար: Համագործակցային ուսուցումը՝ որպես այլընտրանքային մանկավարժական մոտեցում մեծ ճանաչում է ձեռք բերել բազմաթիվ երկրների ուսուցիչների պատրաստում և վերապատրաստում իրականացնողների կողմից: Դրա տարածմանը նպաստող գործոններից են՝

- դասարաններում ուսուցումը սովորողի անհատական առանձնահատկություններին հարմարեցնելը

- բազմակողմանի կրթական նպատակներին միաժամանակ հասնելու հնարավորությունը
- ուսուցման առանձնահատկություններին, ժամանակակից մոտեցումներին համահունչ լինելը:
- առաջադրանքների կատարմանը և այլն:

Համագործակցային ուսուցման հիմնական հատկանիշները:

Գծագիր 1

Աղբյուր՝ D. Johnson, R. Johnson, E. Holubec, 1994, էջ 4:

Համագործակցային ուսուցման կարևորագույն ձեռքբերումներն են՝

- անձի զարգացումը և նրա անհատականության ձևավորումը,
- երեխաների հոգեբանական և ֆիզիկական առաջընթացի ապահովումը.
- սթրեսի հաղթահարման ունակություն,
- շրջապատի հետ առողջ փոխհարաբերությունների կառուցումը,
- միջանձնային հարաբերություններ կառուցելու կարողության ձևավորումը,
- ընկերության և փոխօգնության, փոխադարձ պատասխանատվության համոզմունքի ձևավորումը,
- համագործակցային և խմբային աշխատանք իրականացնելու կարողության ձևավորումը:

Ուսուցման գործընթացում համագործակցային ուսուցման արդյունավետ իրացման կարևոր նախապայմանը համագործակցային ուսուցման տարրերի հաշվառումն է: Համագործակցային ուսուցման տարրերի կիրառումը նպաստում է դասարանում նոր համագործակցային միջավայրի ձևավորմանը, օգնում է ուսուցչին հասկանալու համագործակցային ուսուցման էությունն ու պլանավորելու դասը, պայմաններ է ստեղծում ուսուցման արդյունավետության գնահատման և արժևորման համար, ինչպես նաև ապահովում է ռեֆլեքսիան և բարելավում է խմբային աշխատանքը: Համագործակցային ուսուցման տարրերն են.

Դրական փոխկախվածություն. Համագործակցային ուսուցման ապահովման կարևոր պայմաններից է խմբի անդամների միջև դրական՝ աջակցող փոխկախվածության ապահովումը: Փոխկախվածություն կարող է առաջանալ երեք տարբեր ձևերով

1. Մրցակցային. երբ խմբի անդամները ուսուցման նպատակներին հասնելու համար մրցում են միմյանց հետ:
2. Անհատական. երբ խմբի անդամները առկախվում են խմբակիցներից

և յուրաքանչյուր աշակերտ կատարում է իր անհատական առաջադրանքը:

3. Համագործակցային. երբ խմբի անդամները համագործակցում են միմյանց հետ ընդհանուր նպատակին հասնելու համար:

Դրական փոխկախվածությունը այն զգացումն է, որ խմբի յուրաքանչյուր անդամ կապված է խմբի մյուս անդամների հետ այնպես, որ չի կարող հաջողության

հասնել միայնակ: Կարելի է ասել, որ դրական փոխկախվածությունը համագործակցային ուսուցման <<սիրտն>> է:

Դեմառդեմ փոխազդեցություն. Երբ խմբերում ստեղծվել է դրական

փոխկախվածություն, անհրաժեշտ է առավելագույնի հասցնել աշակերտների կողմից միմյանց սատարելու գործոնը: Այս դեպքում խմբի անդամները աշխատում են դեմ- դիմաց և տեսնում են միմյանց :

Անհատական հաշվետվություն և պատասխանատվություն. Համագործակցային ուսուցման նախապայմաններից մեկն այն է , որ սովորողը հաշվետու է իր և յուրաքանչյուր անդամի համար: Անհատական հաշվետվությունն ու պատասխանատվությունն առկա են, երբ առանձին գնահատվում է յուրաքանչյուր աշակերտի առաջադիմությունը: Անհատական հաշվետվությունն ու պատասխանատվությունը համագործակցային ուսուցման կայացման անհրաժեշտ պայմաններից են:

Սոցիալական համագործակցային խմբեր. Խմբային առաջադրանքներ կատարելիս աշակերտները անցնում են այնպիսի իրավիճակներով, որոնք պահանջում են բարդ փոխհարաբերություններ և սոցիալական հմտություններ: Աշակերտների մոտ համագործակցային հմտությունների ձևավորման նպատակով ուսուցչի տրամադրած ժամանակն ու գործադրած ջանքերը կախված են աշակերտների նախնական պատրաստվածության աստիճանից: Սոցիալական հմտությունները ըստ համագործակցային ուսուցման լինում են չորս մակարդակների՝ ձևավորում, գործունեություն, ձևակերպում, խմորում:

Խմբային գործընթաց/ մշակում/. Խմբային գործընթացը (group processing) կապված է խմբային համագործակցության բարելավման հետ: Խմբային գործընթացը այն գործողությունների հաջորդականությունն է , որոնք կատարվում են կոնկրետ ժամանակահատվածում, կոնկրետ նպատակի հասնելու համար:

Խմբային աշխատանքի ավարտից հետո կատարվում է միասնական քննարկում:

Բոլոր խմբերում թե՛ փոքր, թե՛ մեծ խմբային
գործընթացը ներառում է հետևյալ բաղադրիչները.

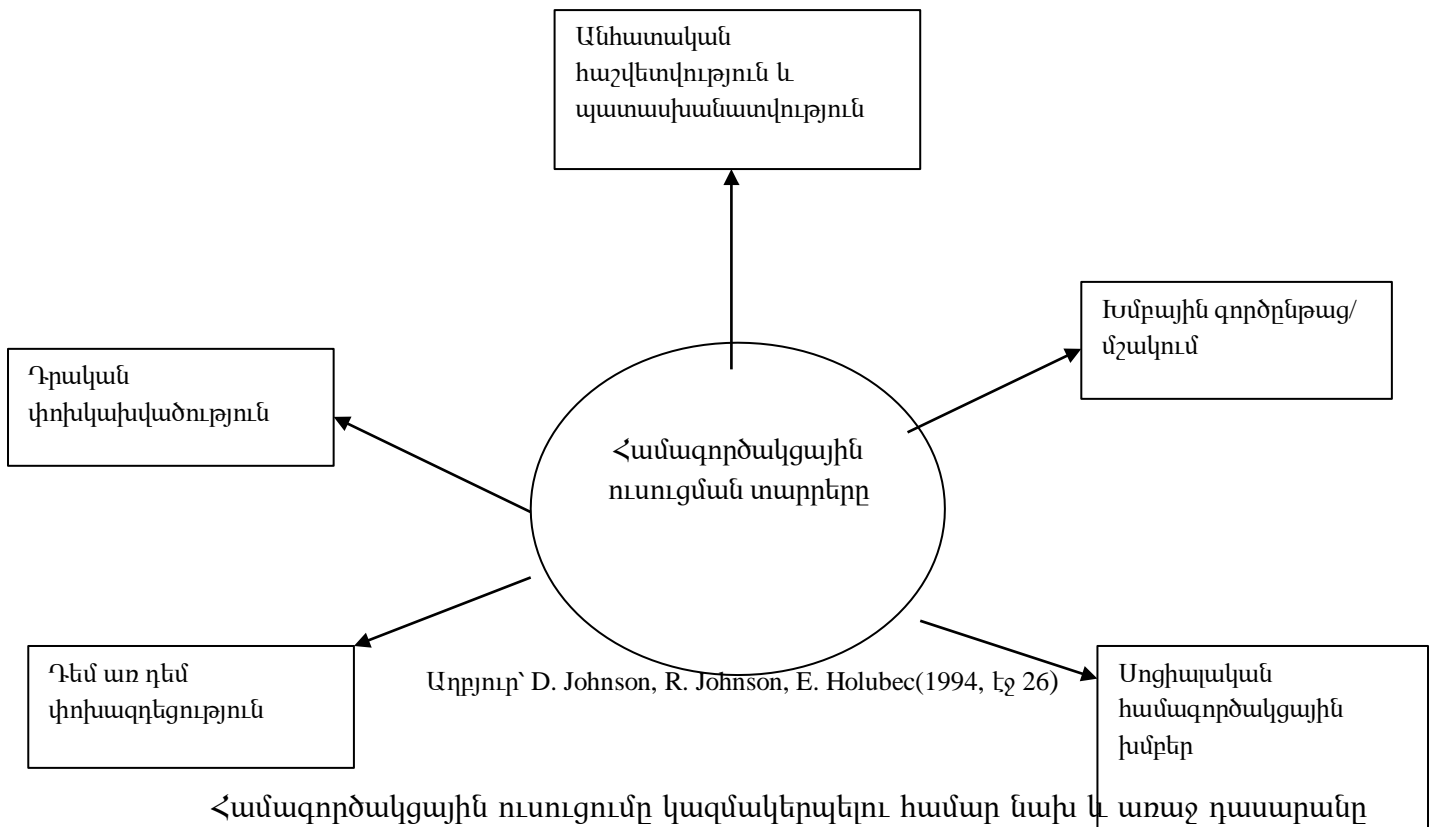
- Հետադարձ կապ
- Անդրադարձ/ քննարկում
- Բարելավման նպատակներ/ պլանավորման բարելավում
- Հաղթանակի տոնում

Համագործակցային ուսումնառության տեսության ժամանակակից ներկայացուցիչ, Հելսինկիի համալսարանի պրոֆեսոր Պասի Մահլբերգը (20-րդ վերջ) կարևորելով վերը նշվածները ավելացրել է համագործակցային ուսուցման ևս մեկ տարր՝ փոխներգործուն (ինտերակտիվ) կառուցվածք ունեցող առաջադրանք:

Փոխներգործուն առաջադրանք. Փոխներգործուն է կոչվում այն առաջադրանքը, որը կատարելու համար պահանջվում է թիմային աշխատանք: Փոխներգործուն ուսուցման առաջադրանքի ամենակարևոր չափանիշն այն է, որ խմբի յուրաքանչյուր անդամ կարողանա հեշտությամբ մասնակցել առաջադրանքի կատարմանը: Փոխներգործուն առաջադրանքի կատարման համար հաճախ պահանջվում են տարբեր տեսակետներ, կարծիքներ և գաղափարներ: Համագործակցային ուսուցումը առավել արդյունավետ է, երբ առաջադրանքները ներառում են համագործակցային ուսուցման տարրերը: Փոխներգործուն առաջադրանքի դեպքում յուրաքանչյուրը գիտի առաջադրանքի մասին որևէ բան, սակայն ոչ ոք դրա մասին չգիտի ամեն ինչ: Ուսուցիչը չպետք է աշակերտին մատուցի այնպիսի նյութ, որը որևէ մարտահրավեր չի պարունակում իր մեջ, այլ գտնի այնպիսի առաջադրանքներ, որոնք լուրջ մարտահարավեր են ամբողջ խմբի համար, ստիպում են մտածել առաջադրանքի կատարման համար:[8, էջ29]:

Գծագիր 2

Համագործակցային ուսուցման հիմնական տարրերը

Համագործակցային ուսուցումը կազմակերպելու համար նախ և առաջ դասարանը պետք է բաժանվի խմբերի: Առանձնացվում են համագործակցային ուսուցման խմբերի հետևյալ տեսակները.

Համագործակցային ֆորմալ խումբ- Համագործակցային ուսուցման խմբերը փոքր են՝ երկուսից չորս անդամ: Իմբում ընդգրկված անդամները առաջադրանքի կատարման համար աշխատում են մեկ դասաժամից մինչև մի քանի շաբաթ: Յուրաքանչյուր աշակերտ իր առջև ունի պարտականություն. Իմբի յուրաքանչյուր անդամի ուսուցման արդյունավետությունը հասցնել առավելագույնի: Ամեն մի առաջադրանք պետք է ունենա նպատակ: Նախքան ուսուցման գործընթացին անցնելը որոշվում է, թե խումբը քանի աշակերտ է ընդգրկում: Աշակերտները պետք է համագործակցեն միմյանց հետ, աջակցեն մեկը մյուսին: Իմբերը ձևավորվում են ըստ պատահական ընտրության սկզբունքով: Ուսուցիչը խմբին տալիս է հետևյալ հանձնարարությունները՝

Իմբերը ձևակերպում են առաջադրանքը և լուծում այն:

Խմբի անդամներից մեկը ներկայացնում է կատարված աշխատանքի արդյունքները:

Աշակերտները պետք է ուշադիր լսեն ներկայացված նյութը և հարցեր տան:

Յուրաքանչյուր խումբ ներկայացնում է կատարած աշխատանքների հաշվետվություն:

Համագործակցային ոչ ֆորմալ խմբեր- ժամանակավոր գործող խմբեր են, որի անդամները միասին աշխատում են մեկ քննարկման կամ մեկ դասաժամի ընթացքում: Համագործակցային ուսուցման ոչ ֆորմալ խմբերը հաճախ այնպես են ձևավորվում, որ կարողանում են արագորեն մասնակցել երեքից հինգ րոպե տևողությամբ քննարկումներին: Ուսուցիչը պետք է կազմակերպի ներածական քննարկումներ, խմբային քննարկումներ և ամփոփի այդ քննարկումները: Ուսուցման ընթացքում ուսուցչի մոտ դժվարություն է առաջանում աշակերտների կողմից նյութի ճիշտ մատուցումը, բացատրությունը: Այս դժվարությունները հաղթահարելու համար ուսուցիչը կարող է հանդես գալ ուղղորդողի դերում, որն էլ բարենպաստ է անդրադառնում արդեն նախապատրաստված ընթացի վրա: Հենակետային համագործակցային խմբեր- Այս խմբերը երկարաժամկետ են և

ապահովում են երկարատև, հոգատար փոխհարաբերություններ, գործում են առնվազն մեկ կիսամյակի ընթացքում: Այս խմբերի անդամները աջակցում են միմյանց, օգնում են և խրախուսում: Այն ներառում է բացակա ընկերներին աջակցելը, օգնել անցած նյութի յուրացման հարցում: Խմբերը անցկացնում են պաշտոնական հանդիպումներ, կատարում են քննարկումներ որոշում խմբի անդամի առաջադիմության չափը: Հենակետային խմբերն ունեն անձնական պասսիսանատվություն՝ լսել և սատարել խմբի անդամներին: Որքան մեծ է դպրոցը և դասարանը այնքան ավելի կարևոր է հենակետային խմբեր ունենալն: Սովորաբար հենակետային համագործակցային խմբերը ուսուցչի կողմից ձևավորվում են նախապես խմբի անդամներին ուսումնասիրելուց հետո [1, էջ151]:

Տարրական դպրոցում ֆորմալ, ոչ ֆորմալ և հենակետային խմբերի ձևավորումն ընդունելի է: Ուսուցիչն ինքն է որոշում, թե տվյալ թեմայի շրջանակներում ինչպիսի խմբեր կարելի է ձևավորել՝ կարևորելով ուսումնական նյութի առանձնահատկությունները, նպատակները, սովորողների

հետաքրքրությունների սահմանները, նրանց զարգացվածության աստիճանը, խմբում աշխատելու ցանկությունը և այլն:

Խմբում յուրաքանչյուր աշակերտի տրվում է որևէ դեր՝ առաջնորդ, ընդդիմախոս, նյութերի վելուծաբան, փորձագետ, դիտորդ, կազմակերպիչ, օգնական, ժամանակը պահող և այլն: Համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառումը նպաստում է կրտսեր դպրոցականների մտածողության զարգացմանը, նրանք սովորում են լսել, ընկալել և վերլուծել ուսումնական նյութը, ինքնուրույն որոշումներ կայացնել, ձևավորում է ինքնագնահատական, համագործակցություն, փոխօգնություն, կոնֆլիկտների, խնդիրների, համատեղ լուծման կարողություններ [2, էջ152]:

1.2 Համագործակցային ուսուցման մեթոդների դերը ուսուցման գործընթացում

Համագործակցային ուսուցումը հաջողված մեթոդ է, որի միջոցով գերազանց հաղորդակցություն է լինում սովորողների միջև և ստեղծվում է ակտիվ թիմային աշխատանք: Ուսուցչի արդյունավետ աշխատանքի նախապայմաններից մեկը ուսուցման բազմաթիվ միջոցներին տիրապետելն է: Ուսուցման ճանաչողական գործընթացը ակտիվացնելու համար կիրառվում են ուսուցման ավանդական մեթոդները՝ օգտագործելով այնպիսի հնարներ, ինչպիսիք են պրոբլեմային իրավիճակի ստեղծումը, հարցադրումը՝ ներառելով պրակտիկ վարժություններ, խնդիրներ: Իհարկե, ակտիվ՝ համագործակցային մեթոդների կիրառումը ուղղված է առաջնային գիտելիքի ձեռք բերմանը, մտածողության զարգացմանը, հետաքրքրությունների, հմտությունների, կարողությունների ձևավորմանը, սակայն պետք է հաշվի առնել, որ այդ գործընթացը բավականին ժամանակ է պահանջում և այդ պատճառով անհնար է անցկացնել ողջ ուսուցումը միայն ակտիվ մեթոդներով: Դրանց հետ զուգահեռ կիրառվում են նաև ավանդական մեթոդներ, ինչպիսիք են՝ պատմելը, բացատրելը, դասախոսությունը: Ակտիվ մեթոդները պետք է կիրառվեն ուսուցման գործընթացի այն հատվածում, երբ անհրաժեշտ է զարգացնել ուսանողի մտածողությունը և ճանաչողական ակտիվությունը: Բայց կարևոր է նաև նշել, որ ակտիվ մեթոդների մեծամասնությունը բազմաֆունկցիոնալ նշանակություն ունեն ուսուցման գործընթացում:

Ակտիվ ուսուցման մեթոդները ենթադրում են օգտագործել այնպիսի մեթոդների համակարգ, որոնց ժամանակ ուսուցիչը չի մատուցում պատրաստի գիտելիքներ, այլ ուսանողների կողմից գիտելիքի ինքնուրույն ձեռք բերում՝ ակտիվ ճանաչողական գործունեության ընթացքում: Լ. Ս. Վիգոտսկին ձևակերպել է օրենք, որտեղ ասվում է, որ ուսուցմանը հետևում է զարգացումը, իսկ անձը զարգանում է գործունեության մեջ: Համագործակցային մեթոդների հիմքում ընկած է երկխոսությունը, ինչպես ուսուցչի և աշակերտների միջև, այնպես էլ իրենց՝ աշակերտների միջև: Երկխոսության ընթացքում զարգանում է հաղորդակցման

հմտությունները, խնդիրները միասին լուծելու կարողությունները, և ամենակարևորը զարգանում է աշակերտների խոսքը:

Ակտիվ ուսուցման մեթոդների կիրառման նպատակն է աշակերտներին ներգրավել ինքնուրույն իմացական գործունեության մեջ, ստեղծել անձնական շահագրգռվածություն ցանկացած ճանաչողական խնդիրներ լուծելու համար, սովորեցնել կիրառել ձեռք բերված գիտելիքները: Ակտիվ մեթոդների նպատակն այն է, որ գիտելիքների և հմտությունների ձեռք բերման գործընթացում ընդգրկվեն բոլոր հոգեկան գործընթացները (խոսքը, հիշողությունը, երևակայությունը և այլն) [3, էջ 163]:

Համագործակցային մեթոդների անվանման հիմքը համագործակցել բառն է: Սկզբնական շրջանում այսպես էր անվանվում՝ ուսումնական պարապմունքների մի որոշակի տարբերակ, որն աշակերտներին միմյանց հետ հաղորդակցվելու, ուսումնասիրվող հարցը համատեղ քննարկելու, բանավեճային իրադրություններում ակտիվ մասնակցելու և տվյալ հարցի վերաբերյալ սեփական պատկերացումները ձևավորելու բարենպաստ հնարավորություններ է տալիս: Հետագայում ավելի տարածվեց ինտերակտիվ մեթոդներ բառակապակցությունը, որը ներառում էր վերոհիշյալ հնարավորություններով դրսևորող ուսումնական պարապմունքների կազմակերպման մի շարք համանման տարբերակներ: Իհարկե, ցանկացած սոցիալական գործընթաց մարդկանց փոխազդեցություն է, մասնավորապես՝ ուսուցումը նպատակաուղղված և հատուկ կերպով կազմակերպված փոխազդեցություն է: Սակայն ուսուցման գործընթացի բնույթը պայմանավորվում է այդ փոխազդեցության կառուցվածքով, ձևերով ու բովանդակությամբ: Դաս- դասարանային համակարգի ուսուցման գործընթացի կառուցվածքային հիմքում դրված է փոխազդեցության ուսուցիչ-աշակերտական խումբ ձևը: Սա է պատճառը, որ ուսումնական պարապմունքները կազմակերպվում են ընդհանուր ճակատով, այսինքն՝ աշխատանքի յուրաքանչյուր պահին բոլոր աշակերտները զբաղված են միևնույն խնդրով, աշխատում են միևնույն ձևով, տվյալ խնդրի կատարման համար բոլորին հատկացվում է միևնույն ժամաքանակը: Նման տեսակի ուսումնական պարապմունքները անվանում են խմբային:

Խմբային պարապմունքների բավական լուրջ պրոբլեմներից մեկն այն է, որ ուսումնական խմբի անդամների մեծ մասը պասիվ լսողի դերում է հայտնվում: Սրա հաղթահարման ուղիներից մեկն աշակերտների միջև արդյունավետ փոխազդեցության կազմակերպումն է, ինչն էլ հենց հանդիսանում է ինտերակտիվ մեթոդի հիմնական գաղափարը: Սակայն խմբային ուսուցման պայմաններում աշակերտների միջև փոխազդեցություն կազմակերպելու հնարավորությունները սահմանափակ են: Այստեղ հիմնականում օգտագործվում են ենթախմբային կամ համախմբային քննարկումների տարբեր հնարներ ու մեթոդներ, որոնք բավական արդյունավետ են կարծիքների ձևավորման, փոխանակման ընդհանուր մոտեցումների մշակման համար: Եթե երեխայի գործունեության առաջնային և ցանկալի ձևը համարվում է խաղը, ապա ուսուցման կազմակերպման համար պետք է օգտագործեն գործունեության այս ձևը՝ համատեղելով խաղը և ուսումնական գործընթացը, ավելի ճիշտ, օգտագործել խաղային գործունեությունը կրթական նպատակներին հասնելու համար: Այս դեպքում խաղի մոտիվացիոն ներուժը կուղղվի ուսումնական ծրագրի ավելի արդյունավետ իրագործմանը: Բարձր դրական մոտիվացիան կարող է լրացնող գործոն հանդիսանալ սովորողների ոչ բավարար բարձր ունակությունների ժամանակ, բայց հակառակ ուղղությամբ այդ սկզբունքը չի աշխատում՝ ոչ մի կարողություն չի կարող փոխհատուցել մոտիվացիայի բացակայությունը և ապահովել ուսուցման էական առաջընթաց: Բնական խաղային միջավայրում, որտեղ չկա պարտադրանք և կա հնարավորություն յուրաքանչյուր երեխայի համար ստեղծել հաղորդակցական ազատ միջավայր, անկախություն, ազատ իրականացնելու իրենց կարողությունները և կրթական կարիքները, հանդիսանում է ուսումնական նպատակներին հասնելու օպտիմալ տարբերակ: Եվ կրթական գործընթացում ուսուցման համագործակցային մեթոդների ներառումը թույլ է տալիս ստեղծել այդպիսի միջավայր՝ ինչպես դասարանում, այնպես էլ արտադպրոցական միջոցառումների ժամանակ: Տարբեր մեթոդներով ուսուցման և կրթական-արտադրական արդյունավետ գործունեության ակտիվացման հնարավորությունները բազմազան են, դա կախված է համապատասխան մեթոդի բնույթից ու բովանդակությունից, կիրառման ձևից և ուսուցչի հմտությունից:

Տարրական դպրոցի կարևոր խնդիր է հանդիսանում երեխաներին հաղորդակցության տարբեր ձևեր սովորեցնելը: Խմբային ուսուցման մեթոդի կիրառումը շատ արդյունավետ է տվյալ խնդիրը իրականացնելիս: Այս մեթոդների կիրառմամբ ուսուցման գործընթացի արդյունավետությունը և արդյունքների պայմանավորված են նրանով, որ մեթոդների ստեղծումը հիմնվում է լուրջ հոգեբանական և մեթոդաբանական գիտելիքի վրա [4, էջ 30]:

Մեթոդների կիրառումը նպաստում է՝

- Սովորողների ճանաչողական ակտիվության բարձրացմանը,
- կրթական գործընթացին ուսանողների ակտիվ ներգրավմանը,
- ինքնագործունեության խթանմանը,
- ճանաչողական գործընթացների խթանմանը՝ խոսք, հիշողություն, մտածողություն,
- ուսումնական դրական խթանի զարգացմանը:

Գոյություն ունեն համագործակցային ուսուցման տարբեր մեթոդներ, որոնք ունեն ինչպես նմանություններ, այնպես էլ տարբերություններ: Համագործակցային ուսուցման մեթոդներն են՝ Աշակերտների թիմային առաջադիմություն, Խճանկար, Շրջագայություն պատկերասրահում, Երեք բանալի և մեկ կողպեք, Հինգրոպեանոց ազատ շարադրանք, պրիզմա, Ակվարիում, Կարուսելլ:

Աշակերտների թիմային առաջադիմության մեթոդ: Համագործակցային ուսուցման այս մեթոդը մշակել է Ռոբերտ Սլավինը: Այս մեթոդը խթանում է աշակերտների ուսումնառությունը: Այստեղ էական է այն հանգամանքը, որ գնահատվում է աշակերտների առաջընթացը: Այս մեթոդը խթան է հանդիսանում ցածր առաջադիմություն ունեցող երեխաների համար, քանի որ նույնիսկ չնչին առաջընթացի պարագայում նրանք կարող են ներդրում ունենալ թիմի արդյունավետության բարձրացման գործում: Իսկ միջին ու բարձր առաջադիմությամբ աշակերտները պետք է մի կողմից օգնեն ընկերներին, մյուս կողմից՝ կարողանան

պահպանել ու բարելավել իրենց նախորդ ցուցանիշները: Այս մեթոդը կիրառելիս գնահատվում է , թե՛ առանձին աշակերտը և թե՛ խումբը

Շրջագայությունն պատկերասրահում: Սա <<Խճանկար>> մեթոդի տարատեսակ է, որի նպատակն է փոխանակել տեղեկություններ, մշակել գազափարներ և կատարել անդրադարձ, ինչպես նաև զարգացմել լսելու, ինքնուրույն աշխատելու, քննադատաբար և ստեղծագործաբար մտածելու, ցածրաձայն խոսելու, աշխատանքի արդյունքը ներկայացնելու հմտություններ: Կրտսեր դպրոցականների հետ աշխատելիս խմբերին կարելի է տալ նույն առաջադրանքը կամ խնդիրը: Աշխատանքը վերջացնելուց հետո համեմատելով մյուս խմբերի աշխատանքների հետ աշակերտները հետադարձ կապ են ապահովում:

Խմբային հետազոտության մեթոդ: Խմբային հետազոտության մեթոդի կիրառման ժամանակ աշակերտները աշխատում են խմբերով մեկ թեմայի շուրջ: Համագործակցային ուսուցման մյուս մեթոդների նման խմբային հետազոտությունը հիմնվում է աշակերտների փոխոգնության վրա: Խմբային հետազոտության մեթոդի հեղինակը պրոֆեսոր Շարոնն է, սակայն այս մեթոդի ակունքները հանդիպում են Ջոն Դյուլիի տեսության մեջ: Այս մեթոդը կիրառելիս աշակերտները սովորում են համակարգված և վերլուծականորեն հետազոտել կոնկրետ խնդիրը: Աշակերտները խորությամբ են յուրացնում տրված նյութի բովանդակությունը և սովորում են համագործակցել հետազոտելու ընթացքում: Այսպիսով աշակերտները յուրացնում են բովանդակությունը, զարգանում է համագործակցային աշխատանքի հմտությունները:

Երեք բանալի և մեկ կողպեք: Աշխատանքը կարելի է կատարել գույգերով կամ խմբով այս մեթոդը կարելի է կիրառել այնպիսի դասերի իմաստի ընկալման փուլում, որոնք բավականին ծավալուն են, նույն նյութին կամ երևույթին վերաբերող մի շարք բնորոշ հատկանիշներ կան: Աշակերտներին առաջարկում ենք դասից դուրս երեք նախադասություն (երեք բանալի), որը կարևոր է այդ նյութը յուրացնելու համար, բնագրից ընտրել մեկ նախադասություն (կողպեք), որը կամփոփի, կընդհանրացնի ասելիքը, միտքը, գաղափարը:

Հինգ բոլեանոց ազատ շարադրանք: Հինգ բոլեանոց ազատ շարադրանքի մեթոդը կարող է կիրառվել ինչպես դասի խթանման փուլում, այնպես էլ կշռադասման՝ ելնելով դասի նպատակից և թեմայից: Ընտրում ենք թեման և

առաջարկում հինգ բույսի ընթացքում ազատորեն շարադրել իրենց մտքերը, որից հետո դադարեցնում են աշխատանքը և ունկնդրում մի քանիսի գրած շարադրանքը:

Պրիզմա : <<Պրիզման>> մտածողության ընթացքը պատկերավոր դարձնելու պարզ ձև է: Պրիզմայի հիմնական նպատակը նաերկայացվող գաղափարի, հասկացության վերաբերյալ ենթագիտակցական ոլորտում եղած ասոցիատիվ կապերի վերահսկում ու անսահմանումն է: Այն կիրառվում է դասի խթանման փուլում՝ ապահովելով ինչպես աշակերտների հետաքրքրությունն ու ակտիվությունը, այնպես էլ նյութի ուսումնասիրման արդյունավետ սկիզբը:[12, էջ 72]

Ակվարիում: Կազմվում են 4-5 սովորողներով համարված խմբեր: Խմբերից մեկը տեղավորվում է դասարանի կենտրոնում, ստանում առաջադրանքը և սկսում քննարկել, վերլուծել: Մնացած մասնակիցները չեն խանգարում և չեն մոտենում կենտրոնին, այլ ուշադիր լսում են նրանց քննարկումները, անհրաժեշտության դեպքում որոշ նշումներ անում: Տրված ժամանակի ավարտից հետո կենտրոնում (ակվարիում) գտնվող խումբը ներկայացնում է առաջադրանքը և միանում մյուս մասնակիցներին: Ամբողջ դասարանը քննարկում է, բանավիճում է: Որից հետո

«ակվարիում» է գալիս հաջորդ խումբը:

Բարձրախոս: Ուսուցիչը թեմայի շրջանակներում նախապես մշակում է հարցեր, իրավիճակներ: Որևէ առարկա պայմանականորեն «բարձրախոս է դառնում»: Յուրաքանչյուր սովորող, ով ստանում է այդ «բարձրախոսը», պետք է պատասխանի տրված հարցին, շարադրի իր մտքերը, ներկայացնի տեսանկյունը:

Կարուսել: Համագործակցային ուսուցման մեթոդ է: Սովորողները դասավորվում են երկու շրջանով և կանգնում դեմ առ դեմ: Որոշ ժամանակահատված գույգերը շփվում են, իրար հարցեր ուղղում, որից հետո արտաքին կամ ներքին շրջանի սովորողները տեղաշարժվում են շրջանագծով դեպի մյուս մասնակիցը: Նորից հարցեր, քննարկումներ և արդյունքում փոխանցվում են գիտելիքներ, տեղեկատվություն:

Համագործակցային ուսուցման ընթացքում ուսուցիչը ստանձնում է մեծ թվով պարտականություններ

- դասերի, վարժությունների, առաջադրանքների պլանավորում.
- սովորողների խմբերի ձևավորում.

- սովորողների տեղաբաշխում.
- առաջադրանքի ներկայացում, և բացատրում.
- խմբային աշխատանքի հսկողություն և անհրաժեշտության դեպքում միջամտություն.
- օգնություն սոցիալական հմտությունների զարգացման հարցում.

գնահատում:

Ուսուցման գործընթացում համագործակցային մեթոդների դերը նշանակալի է, իսկ իրացման արդյունավետությունը մեծապես պայմանավորված է ուսուցչի մասնագիտական կոմպետենտությամբ: Այդ առումով ուսուցչին ներկայացվում են մի շարք պահանջներ.

- բոլոր սովորողները որոշակի չափով պետք է ներգրավված լինեն աշխատանքում,
- պիտի հաշվի առնել կրտսեր դպրոցականների տարիքային զարգացման առանձնահատկությունները, հետաքրքրությունները, նախասիրությունները, խթանվի սովորողների ինքնուրույնությունը,
- պետք է հաշվի առնել կրտսեր դպրոցականների նյարդահոգեբանական վիճակը, ուսումնական դրդապատճառների ձևավորվածությունը. ֆիզիկական ներկայությունը բավարար չէ, անհրաժեշտ է խրախուսել, օգնել, ներգրավել,
- պետք է պահպանել աշխատանքային խմբերի կազմման սկզբունքները և կանոնները,
- հարկ է ունենալ որոշակի նպատակադրում, հստակ մշակված կանոններ,
- պետք է իրականացնել նախապատրաստական աշխատանքներ (աթոռների, սեղանների դասավորություն, աշխատանքի համար անհրաժեշտ նյութերի առկայություն և այլն),
- ժամանակը պետք է նպատակային բաշխվի,
- մանկավարժական հաղորդակցման կոմպետենցիաների առկայությունը պարտադիր է:

ԳԼՈՒԽ II. ՍՈՑԿԱՐՑՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ, ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ և ԱՄՓՈՓՈՒՄ

2.1 Համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի իրականացումը տարրական
դպրոցում

Համագործակցային ուսուցման ներդրումը իր հետ բերեց մեծ առաջընթաց ուսուցման և ուսումնառության գործընթացում: Հայաստանում, ինչպես աշխարհում ակնհայտ է, որ մարդիկ կարիք ունեն աշխատելու խմբերով, ուստի համագործակցային բազմազան հմտություններ են անհրաժեշտ խմբային աշխատանքն արդյունավետ դարձնելու համար:

Աշխատանքի նպատակն է նպաստել կրթության որակի, սովորողների ակտիվության բարձրացմանը, միջանձնային հարաբերությունների մշակույթի ձևավորմանը, ուսուցման գործընթացն ակտիվ ու հետաքրքիր դարձնելուն, համագործակցային խմբերով աշխատելուն: Այստեղ ներկայացված են համագործակցային մի քանի մեթոդներ: Համագործակցային ուսուցման, ուսումնառության արմատները հասնում են Ջոն Դյուիի աշխատություններին, որտեղ հեղինակը, ընդգծելով կրթության կարևորությունը, այն դիտարկում է որպես ուսուցման այնպիսի մեխանիզմ, որը քաղաքացիներին սոցիալ-ժողովրդական հասարակարգում համագործակցության սկզբունքներով ապրելու ունակություններ է տալիս [10, էջ 175]: Դասավանդման խնդիրների լուծման նպատակով համագործակցային ուսուցումը ուսուցիչների կողմից փորձարկվող միջոցները մեկն է:

Շատ կարևոր է իրարից տարբերել ավանդական խմբային աշխատանքը և համագործակցային ուսուցումը: Ուսուցիչներից շատերը իրենց դասավանդման ընթացքում կիրառում են խմբային աշխատանքը, սակայն ոչ բոլորն ունեն ուսուցման գործընթացում համագործակցային ուսուցման հիմնական տարրերն ու մեթոդները կիրառելու համար անհրաժեշտ վարպետություն: Այդ պատճառով, համագործակցային ուսուցումը քիչ է կիրառվում դասարանում, և դպրոցում կիրառվող փոքր խմբերով աշխատանքներն ավելի շատ խմբային աշխատանքներ

են, քան համագործակցային ուսուցում: Ըստ Ս. Խաչատրյանի, ուսուցումը համագործակցային կլինիայն դեպքում, երբ աշակերտները միասին, զույգերով կամ փոքր խմբերով աշխատում են մի ընդհանուր խնդիր լուծելու, մի ընդհանուր թեմա հետազոտելու համար[7, էջ18]:

Համագործակցային ուսուցումը՝ որպես այլընտրանքային մանկավարժական մոտեցում, մեծ ճանաչում է ձեռք բերել բազմաթիվ երկրների ուսուցիչների և ուսուցիչների պատրաստում իրականացնողների կողմից: Դրա լայն տարածմանը նպաստող գործոններից են՝

- դասարաններում ուսուցումը սովորողի անհատական առանձնահատկություններին հարմարեցնելը,
- բազմակողմանի կրթական նպատակներին միաժամանակ հասնելու հնարավորությունը,
- ուսուցման առանձնահատկություններին, ժամանակակից մոտեցումներին համահունչ լինելը:

Դասարանում համագործակցային խմբերով աշխատանքը մեծ առավելություններ ունի: Այն գործուն և արդյունավետ ուսումնառության հնարավորություն է ընձեռում: Պատկերացրեք մի դասարան, ուր աշակերտները զարգացնում են իրենց ուսումնական հմտությունները և ընդլայնում ըմբռնումները՝ զանազան իրական հանգամանքներում մասնակից դառնալով իրենց հետաքրքրություններն ու երևակայությունը խթանող կոնկրետ գործնական աշխատանքների: Նրանք անհատապես և խմբերով կարծիքներ են փոխանակում, կազմում հանձնարարականների ցանկեր, գրում հայտարարությունների տեքստեր, հետազոտություններից ստացված տվյալների հավաքում, նախապատրաստվում ելույթների և այլն: Ուրիշների հետ աշխատելու և համագործակցային ստեղծագործական աշխատանքից առավելագույնս օգուտ քաղելու էական պայմաններից մեկն ուրիշի տեղում իրեն պատկերացնելու կարողությունն է: Բազմաթիվ խելացի և ստեղծագործական ներուժ ունեցող երեխաներ այդպես էլ չեն հասնում հաջողության, քանի որ գործնական մտածողություն չեն զարգացնում: Նրանք լավ են սովորում դպրոցում և հաջողությամբ են հանձնում ստուգողականներն ու քննությունները: Սակայն չեն սովորում, թե ինչպես պետք է փոխհարաբերվել

ուրիշների հետ, կամ ինչպես ուրիշի աչքերով նայել առարկաներին ու երևույթներին և իրենք իրենց: Ուստի պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել, այս հիմնահարցերին, քանի որ դիմացինի տեսակետի ըմբռնումը աշակերտներին հնարավորություն է տալիս առավել հեշտությամբ հարմարվել կյանքի պահանջներին: Համագործակցային մեկ ճիշտ մեթոդ գոյություն չունի, սակայն կա համագործակցային մի քանի եղանակ, և ավելին ներկայումս գոյություն ունեն հարյուրավոր վարժություններ և կազմակերպման եղանակներ:

Այստեղ ներկայացված է Կազանի մեթոդով համագործակցային ուսման եղանակը:

Գոկտոր Սպենսեր Կազանի <<<Համագործակցային ուսուցում>> աշխատությունը հրատարակվել է 1985 թվականին [11, էջ 11] : Այս գիրքը համագործակցային ուսուցման եղանակների ամենալիարժեք և ամենաարդի ժողովածուն է: Այն չի առնչվում որևէ այլ մեթոդի. Ներկայացված մեթոդը հայտնի է որպես Կազանի մեթոդ: Այն Մեթոդներից կազմված ժողովածու է, որոնք տեսակավորված են հիմնականում ըստ աշակերտների կարողությունների: Կազանի մեթոդի հիմքում դրված է համագործակցության գաղափարը, և այդ մեթոդով փորձ է կատարվում հաշվի առնել անհատական յուրահատկությունները:

Ուսուցանում- ուսանում գործընթացն ունի երկու նպատակ՝

- Տվյալ առարկայի նպատակը՝ դասավանդվող նյութի հիման վրա զարգացնել ճանաչողական հմտությունները:
  - Մոցիալական նպատակը՝ առաջինը, աշակերտները պատասխանատվություն են ստանձնում: Երկրորդ, նյութը դասավանդվում է համագործակցության վրա հիմնված տարբեր եղանակներով, ինչն իր հերթին զարգացնում է նաև աշակերտների շփման հմտությունները:
1. Համագործակցության վրա հիմնված ուսուցումը խմբային ուսուցման ամենաբարձր մակարդակն է: Խմբերի ձևավորման այս եղանակի դեպքում խմբի անդամները մեծապես ապավինում են միմյանց, ուստի զուտ առարկային առնչվող նյութեր յուրացնելուց բացի նրանք ձեռք են բերում նաև շփման հմտություններ: Ուսուցիչն աշակերտներից չի պահանջում նման

հմտություններ ունենալ. Փոխարենը, նա նպաստում է դրանց զարգացանը՝ կիրառելով համագործակցություն ապահովող տարատեսակ մեթոդներ:

Ի տարբերություն Կազանի մեթոդի, ավանդական խմբային աշխատանքը չի պահանջում համագործակցության այդքան սերտ մակարդակ, և պարտադիր չէ, որ հաջողությունը պայմանավորված լինի բոլոր աշակերտների մասնակցությամբ: Ուսման գործընթացի կազմակերպումը բաղկացած է 6 հիմնական տարրերից:

1. Խումբ

- Համատեղ աշխատող խումբը բաղկացած է 3-6 մշտական անդամներից: Խմբի անդամների միջև կապը սերտ է. Նրանք ճանաչում, ընդունում և աջակցում են միմյանց:
- Խմբի կազմը միատարր չէ:
- Խմբերի ձևավորման եղանակները՝ պատահական կամ նպատակային:
- Խմբում առաջադրանքների բաշխումը, աշխատանքի կազմակերպումն ու կիրառվելիք մեթոդաբանության որոշումը(օրինակ՝ <<Կլոր սեղան>>, <<Բառերի շրջապտույտ>>, <<Խճանկար>> և այլն):

2. Դասաժամի կառավարումը

- Դասարանը պետք է դասավորված լինի այնպես, որ աշակերտները հեշտությամբ հաղորդակցվեն իրենց խմբի մասնակիցների հետ: Խմբային աշխատանքի ընթացքում աղմուկի մակարդակը կարգավորելու համար պետք է նախապատրաստել որոշակի նշան կամ խորհրդանշան:
- Մահուն և արդյունավետ աշխատանքի համար պայմաններ ապահովելու նպատակով գործիքների տեղը և աշխատանքի վայրը պետք է անփոփոխ մնան:

3. Համագործակցելու նպատակը

Գոյություն ունի աշակերտների՝ համագործակցելու ցանկությանը նպաստելու և այն պահպանելու երեք եղանակ՝

- <<համայնքի>> ձևավորում,
- համագործակցային առաջադրանքներ,
- իրախուսման և գնահատման համակարգի կիրառում:

4. Համագործակցելու պատրաստակամությունը

Շփվելու հնտությունները զարգացնելու համար կարելի է օգտագործվել մի շարք վարժություններ.

- մոդելավորող ուսումնական խումբ,
- համատեղ մեկնաբանություն,
- դերախաղ
- դիտարկում
- փոխօգնություն
- պարտականությունների որոշում/բաշխում

5. Համագործակցային ուսուցման հիմնական սկզբունքները.

Եթե հետևյալ բոլոր սկզբունքները չեն պահպանվում, համագործակցային ուսումը տեղի չի ունենում: Չորս հիմնական սկզբունքները(Սպենսեր Կազանի համաձայն)[11,էջ13]

ա) Չուզահեռաբար տեղի ունեցող շփումներ՝ ուսման գործընթացում աշակերտների միջև տեղի են ունենում բազում շփումներ: Այսպիսով, յուրաքանչյուր անհատ աշակերտի ակտիվ մասնակցության տևողությունը շատ ավելի երկար է, քան այն կլիներ ավանդական եղանակով ուսուցման դեպքում:

բ)Անձնական պատասխանատվություն՝ աշակերտներից յուրաքանչյուրը պետք է ավարտի աշխատանքի իր բաժինը՝ խմբի աշխատանքում ներդրում կատարելու համար: Յուրաքանչյուր աշակերտ իր աշխատանքի մասին զեկուցում է խմբին: դասընկերները գիտեն խմբում ներգրավված յուրաքանչյուր աշակերտի ներդրման մասին, և յուրաքանչյուր անձ պատասխանատու է առաջադրանքի կոնկրետ մասի համար:

գ)Կառուցողական փոխկախվածություն՝ անհատական զարգացումն ու խմբի զարգացումը դրականորեն փոխազդում են միմյանց, եթե աշակերտի զարգացման համար պահանջվում է դասընկերների զարգացումը, և եթե խմբի հաջողությունը միաժամանակ նշանակում է նաև մեկ այլ խմբի հաջողություն:

դ)Հավասարաչափ մասնակցություն՝ աշակերտները մասնակցում են աշխատանքին ըստ իրենց ընդունակությունների: Այս նպատակին հնարավոր է հասնել աշխատանքի բաշխման և առաջադրանքներ հանձնարարելու միջոցով:

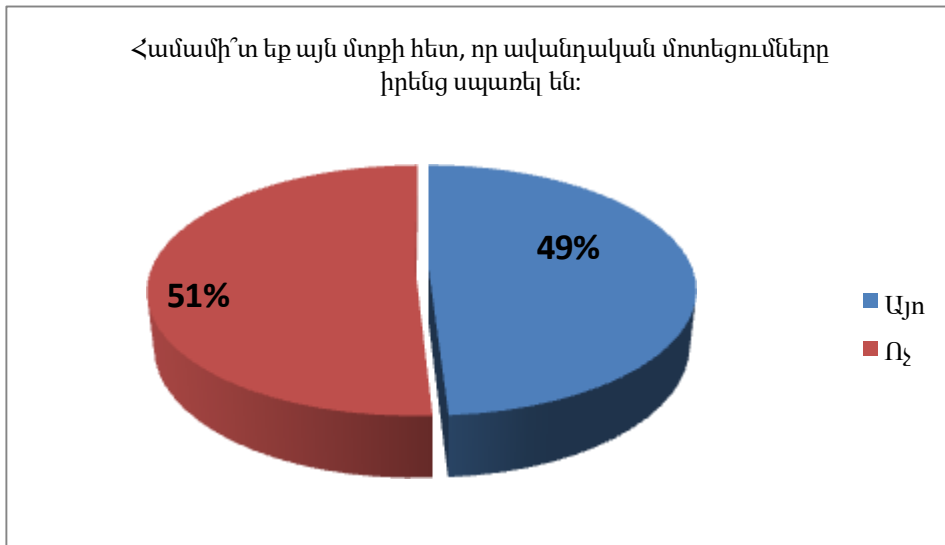
6. Եղանակներ

Ուսուցման համագործակցային եղանակներից յուրաքանչյուրն իր կիրառությունն ունի, քանի որ դրանցից յուրաքանչյուրը կարող է կիրառվել տարբեր իրավիճակներում: Ուսուցման եղանակն ընտրելիս պետք է հաշվի առնել՝

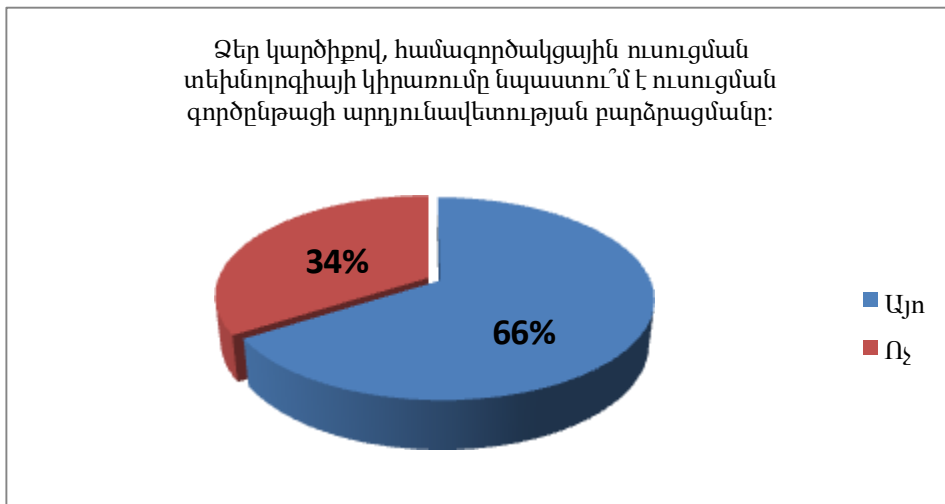
- աշխատանքի համար հատկացված ժամանակը
- վարժությունների տեսակները
- դասերի տեսակները
- բովանդակությունը
- փոխկախվածության աստիճանը:

2.2 Սոցիալական կապերի իրականացում և վերլուծություն

Տարրական դպրոցում համագործակցային տեխնոլոգիաների կիրառման միջոցով աշակերտների ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումը ուսումնասիրելու նպատակով իրականացրել ենք սոցիալական հարցումներ: Հարցումները անցկացվել են դպրոցներում: Հարցմանը մասնակցել են 35 ուսուցիչ: Սոցիալական հարցման ընթացքում կիրառել ենք հարցաթերթիկ՝ ուղղված տարրական դպրոցում աշխատող ուսուցիչներին: Հարցաթերթիկի միջոցով փորձել ենք պարզել, թե՛

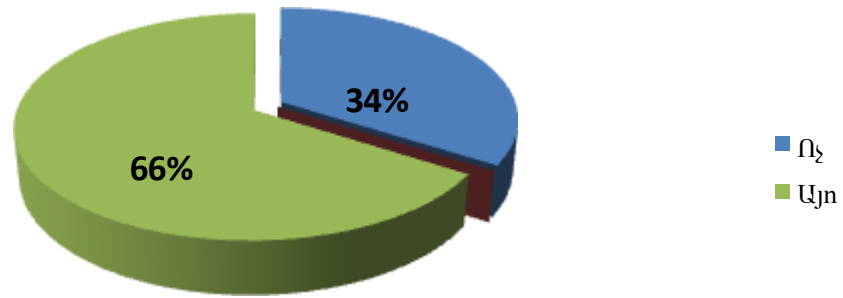

Դիագրամ 1

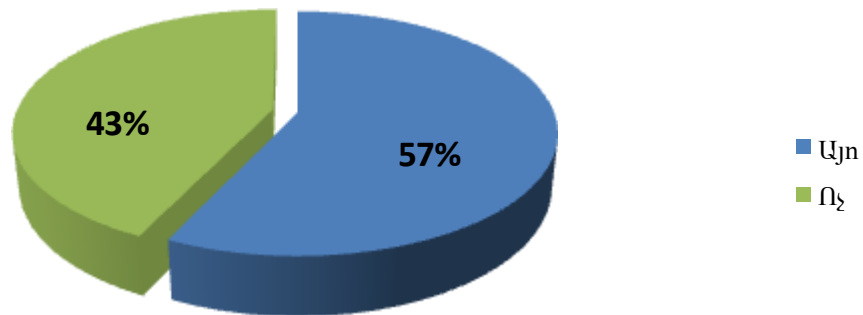
Դիագրամ 2

Ուսուցման գործընթացում համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառման համար անհրաժեշտ է արդյոք մասնագիտական վերապատրաստում:

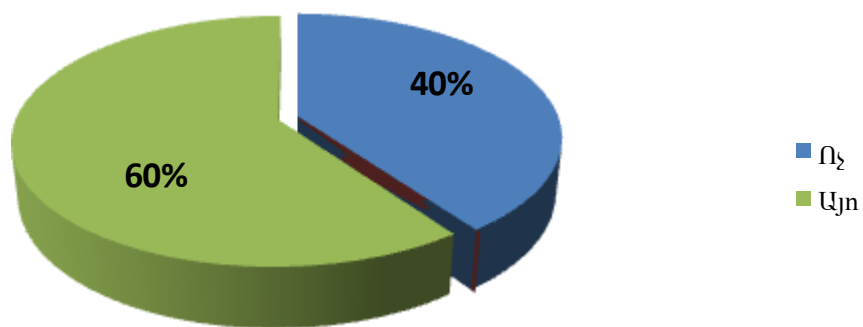
Դիագրամ 3

Ձեր կարծիքով ուսումնական համագործակցությունը նպաստում է կրթուեր դպրոցականի քննադատական մտածողության, հաղորդակցական կարողությունների ձևավորմանը:

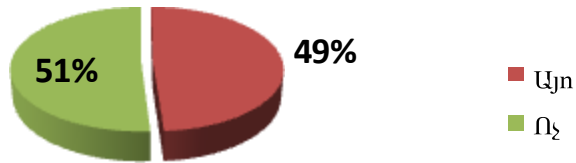
Դիագրամ 4

Արդյոք համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառումը նպաստում է ստեղծագործակցական կարողությունների զարգացմանը:

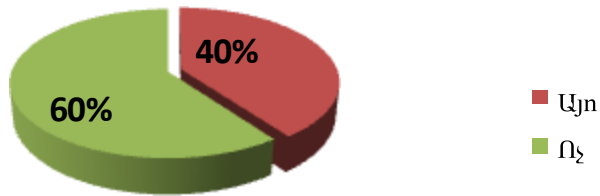
Դիագրամ 5

Ձեր կարծիքով համագործակցային ուսուցումը միջառարկայական կապերի ապահովման պայման է:

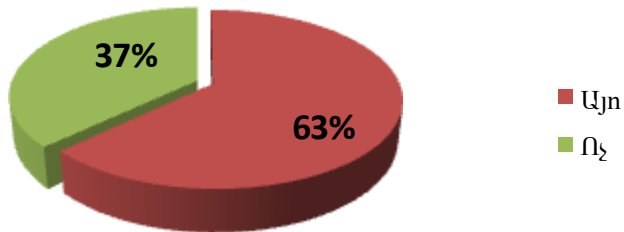
Դիագրամ 6

Բավարարու՞մ են նյութական ռեսուրսները համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի իրականացման համար:

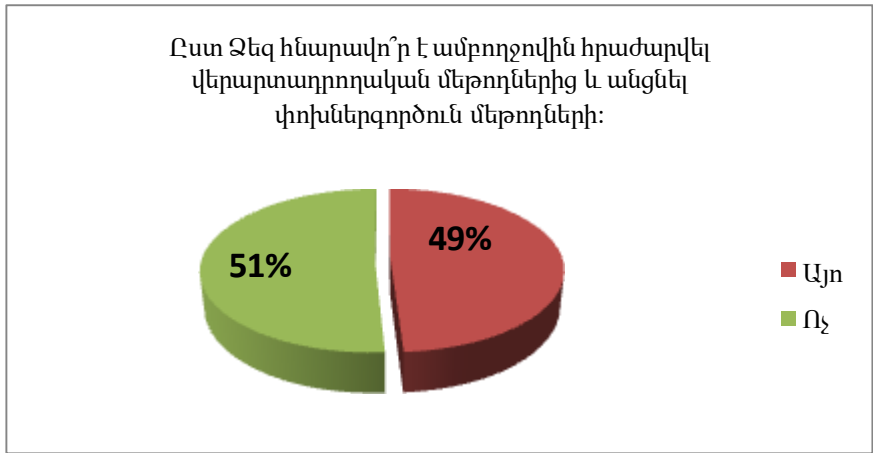

Դիագրամ 7

Կրտսեր դպրոցականներին հետաքրքրու՞մ են արդյոք նոր մեթոդները, խմբային աշխատանքները:

Դիագրամ 8

Պիագրամ 9

Կատարված աշխատանքից հետո կատարեցինք վերլուծություն և եկանք այն եզրահանգման, որ ավանդական մոտեցումները իրենց սպառել են՝ (49%) այո, (51%) ոչ(տես դիագրամ 1), համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառումը նպաստում է ուսուցման գործընթացի արդյունավետության բարձացման՝ (66%) այո, (34%) ոչ(տես դիագրամ 2): Ուսուցման գործընթացում համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի համար անհրաժեշտ է մասնագիտական վերապատրաստում, հարցված մասնակիցների (66%)–ը պատասխանել է այո , իսկ (34%) –ը ոչ (տես դիագրամ 3): Ուսումնական համագործակցությունը նպաստում է կրտսեր դպրոցականի քննադատական մտածողության, հաղորդակցական կարողությունների ձևավորմանը, (57%) այո, (43%) ոչ(տես դիագրամ 4): Համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառումը նպաստում է ստեղծագործակցական կարողությունների զարգացմանը (60%) այո, իսկ (40%) ոչ(տես դիագրամ 5): Համագործակցային ուսուցումը միջառարկայական կապերի ապահովման պայման կարող է հանդիսանալ (49%) այո, իսկ (51%) ոչ(տես դիագրամ 6): Նյութական ռեսուրսները բավարարում են համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի իրականացման համար (40%) այո, իսկ (60%) ոչ(տես դիագրամ 7), կրտսեր դպրոցականներին հետաքրքրում են նոր մեթոդները, խմբային աշխատանքները մեծամասնությունը պատասխանել է այո (63%), ոչ (37%)(տես դիագրամ 8): Իսկ հնարավոր է ամբողջովին հրաժարվել վերարտադրողական մեթոդներից և անցնել փոխներգործուն մեթոդների՝ (49%) այո, (51%) ոչ(տես դիագրամ 9):

Լրացված հարցաթերթիկներից պարզ դարձավ, որ ուսուցիչներից շատերը չեն պատկերացնում համագործակցային տեխնոլոգիաների կիրառման շղթան:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Դիտարկումների ընթացքում հանգեցինք այն եզրակացության, որ համագործակցային տեխնոլոգիան սովորողների ինքնուրույնության, համագործակցային կարողությունների ձևավորման լավագույն ձևն է: Միասին աշխատելով աշակերտները կարող են համատեղ նպատակների հասնել: Այն ապահովում է սովորողների ճանաչողական գործընթացների(խոսք, հիշողություն,մտածողություն) և սովորողների անհատական հաղորդակցական- գգայական ոլորտի զարգացմանը:

- Ուսումնասիրելով և վերլուծելով համապատասխան գրականությունը,եկանք այն համոզման, որ համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառումը տարրական դպրոցում նպաստում է կրտսեր դպրոցականների անձի սոցիալականացմանը և ինտեգրմանը հասարակության մեջ:
- Ուսումնասիրությունների արդյունքում վերլուծված են համագործակցային ուսուցման մի շարք մեթոդներ, որոնք առավել արդյունավետ, հետաքրքիր են դարձնում ուսուցման գործընթացը:
- Իրականացրած հարցումների արդյունքում բացահայտեցինք, որ համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառումը ոչ թե նախատեսում է ուսուցչի կողմից պատրաստի գիտելիքների հաղորդում, այլև խթանում է սովորողների ինքնուրույնությունը, ստեղծագործական կարողությունների, դպրոցականի քննադատական մտածողության զարգացումը:
- Մեր կողմից մշակված դասերի նմուշօրինակները համագործակցային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառմամբ միտված են ուսուցման գործընթացի բարելավմանը, սովորողների համագործակցային, երկխոսական կարողությունների ձևավորմանը: Մեր հետազոտության արդյունքում պարզ դարձավ, որ համագործակցային ուսուցումը սովորելու անհատական ոճ է, սովորողների ինքնակատարելագործման և դրդապատճառների իրականացման լավագույն ձև:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ասատրյան Լ. Թ., Կարապետյան Ն.Չ., «Ես և շրջակա աշխարհը» ինտեգրված դասընթացի դասավանդման մեթոդիկա(ուսումնամեթոդական ձեռնարկ), Երևան <<Արտագերս>> հրատ. 2016, էջ 224:
2. Ասատրյան Չ. Ա., Կրտսեր դպրոցականների գնահատման վերաբերյալ հայեցակարգային մոտեցումները: Մխիթար Գոշ, Վանաձոր, 2008, էջ156:
3. Աստվածատրյան Մ., Վարդումյան Ս., Արնատուղյան Ա., Օհանովա Ի., Պետրոսյան Ռ., Երեմյան Լ., «< Ուսումնառությունն ու դասավանդումը կրտսեր դպրոցում>>(ձեռնարկ ուսուցիչների համար), Երևան, հրատ. <<Այրերս>> 2001, էջ 319:
4. Արնատուղյան Ա., Օհանովա Ի., Հովհաննիսյան Գ., Չոհրաբյան Ա., Գրիգորյան Բ., Դավթյան Մ., «< Կառուցողական կրթության հիմունքները և մեթոդները>> (ձեռնարկ ուսուցիչների համար), Երևան, հրատ. <<Տիգրան Մեծ>>2005, էջ335:
5. Գյուլամիրյան Ջ., «<Մայրենիի տարական ուսուցման մեթոդիկա>>, Երևան, Չանգակ, 2015, էջ 314:
6. Գարդեր Հ, Բազմաբնույթ մտածողության տեսության կիրառումը ուսուցման վաղ շրջանում: Ձեռնարկ տարրական դպրոցի ուսուցչի համար:- Եր.: 2001 էջ288:
7. Խաչատրյան Ս.Գ., Աշակերտների ինքնուրույն և ստեղծագործական աշխատանքի ձևերը մայրենիի ժամերին /համագործակցային ուսուցում/, «Նախա- շավիղ», 1. 2003, Երևան, «Տիգրան Մեծ», 64 էջ:
8. Հովհաննիսյան Ա., Հարությունյան Կ., Խրիմյան Մ., Խաչատրյան Ս., Բայաթյան Ն., Ալեքսանյան Լ., Պուրուկուրու Վ., Համագործակցային ուսուցում, Երևան, <<Անտարես>> հրատ., 2006, էջ 117:
9. Սարգսյան Վ. Ա., Թորոսյան Կ., Խաչատրյան Հ. Վ., «< Մայրենի 2>> , Երևան , << Մանմար>> հրատ., 2010, -160:
10. Վարդումյան Ս., Չաղինյան., Հարությունյան Լ., Գարի Վարելլա, Ժամանակակից մանկավարժական մոտեցումներ, Երևան, <<Նայյան տապան>> հրատ., 2005, էջ 402
11. :http://chekhov.am/html/2017-2018/metodmiavorumner/tarakan/Tevosyan_Anna/frida.pdf

